

La tradició de jugar, els jocs tradicionals

ORIOL MERCADAL

Introducció

Aquest article no vol ser un recull exhaustiu dels jocs tradicionals de Cerdanya, però sí que integra una llista orientativa i algunes explicacions sobre els que practicaren infants i adults en el passat. Uns pocs dels coneguts aquí es remunten a l'antic Egipte i les cultures de l'Antiguitat clàssica i força més a l'edat mitjana, documentats tant per l'arqueologia com pels textos; tanmateix, molts d'ells són d'època moderna i contemporània (segles XIX i XX). Els suports on estan representats i on s'expliquen els jocs són diversos: llosetes de pissarra, afloraments rocosos de la muntanya, pergamins i fulls de paper.

Cronologia cerdana dels jocs documentats

Segle I aC-s. I dC

Objectes de fireta per jugar els nens

Segles X-XII

Lloseta d'El Castellot de Bolvir amb signes gravats en una casella de joc.

Tauler de joc sobre pissarra. *El Castellot de Bolvir (Núm. Inv. BEC 1076-1080), ca. Segle X.*
Foto: Equip de recerca del jaciment.

Figura 1a (general)

Figura 1b (detall)

Segles XIII-XV

Un dels jocs sovint prohibit era el del “**cabreboch**”. En canvi, eren permesos **jocs de sort o d'aleus** (*alearum*), al d'**escacs** o al de **tauleta**, però només fins a una certa quantitat monetària, per exemple dotze diners.

El **cabraboc** és un faune, un ésser mig persona per la part de dalt i mig cabra o boc per la part de sota. Es diu que persegueixen els homes com si fossin cabres i les dones com si fossin bocs, són éssers del bosc i cal evitar-los quan es viatja de nit. Sovint les persecucions acaben fent estimbar la víctima per un penya-segat. Algunes vegades també se'ls descrivia amb ales de ratapinyada.

Jocs gravats a les lloses procedents de l'excavació arqueològica del Castell de Llívia. Probablement, daten dels segle XIII i XIV. P. Campmajó van documentar diversos jocs, entre ells els de les dames, els quadrats encaixats, el triple tancat i el tres en ratlla o marro. També s'han trobat gravats molt similars a les roques de diferents indrets de la muntanya cerdana (Oceja, Ger, etc.), així com fitxes que incorporen retícules, com a l'excavació del campanar de Santa Maria dirigida per Júlia Miquel.

Fitxa de pissarra amb retícula. Excavació del campanar de Santa Maria (Núm. Inv. PSM UE 302-14). Foto: Júlia Miquel.

Els taulells de **dames** presenten una caselles “en blanc” i altres marcades amb una X. La versió més freqüent és l'anomenada de les “dames de dotze o dames guanches”, que es jugava amb dues sèries de dotze fitxes. Segons la llegenda, el joc de les dames es remunta a Troia. Els romans van ser fervents jugadors de dames, però fou a l'edat mitjana quan els jocs dits “de taula” van trobar la seva màxima expressió i freqüència: dames, escacs, daus, marro, tric-trac (el jacquet actual)... Les freqüents disputes i la ruïna de molta gent van fer que el rei Lluís IX de França prohibís els jocs de taula el 1254 i entre 1319 i 1382 també es prohibiren els jocs d'atzar. El damer francès es compona de 64 caselles i es juga amb 24 fitxes. El polonès, utilitzat sobretot a Espanya i Portugal,

té 100 caselles i es juga amb 20 fitxes; és un joc inventat a la fi del segle XVII. Al Castell de Llívia es van exhumar dues lloses amb damers complets, de 36 caselles.

El **triple tancat** o **marro** presenta múltiples varietats. Ja es coneixia en època galoromana i es documenta a la sinagoga de Cafarnaún al segle II-IV i a la Xina. Es juga amb tres o vuit fitxes segons les regions. Dins de la nombrosa família de jocs anomenats genèricament «marro» hi ha el marro de tres, el de sis, el de nou i l'**alquerc** o marro de dotze, entre d'altres. El **marro de nou** és un joc de tauler abstracte per a dos jugadors, l'objectiu del qual és eliminar fitxes de l'adversari aconseguint alinear tres fitxes pròpies. Una particularitat d'aquest és que es divideix en dues fases: en la primera els jugadors col·loquen les seves fitxes per torns, i a la segona poden moure-les per aconseguir eliminar les contràries.

El **tres en ratlla o joc del marro** és un joc de tauler, on l'objectiu és d'arribar a posar tres peces sobre el tauler (de 3 per 3 posicions) de manera que siguin en línia recta (horitzontal, vertical o diagonal). Pot ser simple, quadruple o múltiple (fins a setze juntes, conegudes amb el nom de “joc de dames de Quaranta”). Conegut a Egipte (3000 aC), Creta, Grècia, Roma, Xina... Els jocs de tres en ratlla són un dels més practicats arreu del món. A la muntanya d'Enveig es trobaren plaques d'esquist amb tres en ratlla múltiples.

Algunes dates i documents relacionades amb el joc:

1270. El jueu Astruch cza Sala prometia que no jugaria a cap **joc de daus** o **de taules** excepte als **escacs** ni tampoc als **jocs de “preses”, al “reig” o a la “regina”** des de Nadal fins a Pasqua durant dos anys.

1404. Una provisió reial prohibia **tota tafureria o casa de joc**.

1412. Demanaven al rei que permetés jugar a la plaça Major, sense haver de pagar sanció, des de Sant Joan fins a Sant Miquel “manco que s'hi gosi tenir taulell” i amb tal que ningú pugui jugar amagadament.

1413. Les Corts de Barcelona prohibien tota mena de **jocs de daus**.

1434. El Consell de la Vila féu revocar una crida que havia fet el Veguer prohibint el **joc de “gresca”**.

1485. “Hi havia qui parava taules de joc pels carrers i places, impeding o pertorbant almenys el lliure comerç de la gent.” Les ordinacions municipals manen:

“Item mana qu no hi haie degú que gose **jugar a ballesta ne altres jocs**, dins los barris de la Vila, sinó sols en lo camp dels tiradors, en lo lloch acostumat, sots pena de deu sous, per cascuna vegada que contrafarà, sens tota mercè”.

Segles XVI-XVII

1514. “En dit any **se obtingué privilegi del rey, del Joch**, y que la gent darmes no fossen franchs de drets de la vila”.

1519. Jocs prohibits: nayps, la pilota i especialment **el de la cordelleta. Daus i malleta. Els escacs** de vegades eren permesos pels cònsols. El joc tot sovint anava acompanyat d'abusos en el menjar, beure i blasfemar i per això també es prohibia.

Joc de la malleta. Cert joc d'enginy i de taula semblant al de dames o als escacs. *Un tauler per a jugar a la malleta o escachs*, any 1430 (Diccionari Aguiló). *Un taulell de jugar a la malleta*, any 1439 (document de l'arxiu parroquial de Santa Coloma de Queralt). (Diccionari català-valencià-balear)

1584. “La professo de belloch se acostume de ser a la fi de maig ho al principi de juny; (...) va per **lo joch de la bola** y torna per rigolisa, y lo consol en cap ab la creu de Sancta maria la acompanya fins al palanco, y al tornar, la tornan eixir ha rebre al mateix loch.”

1602. S'autoritza el **joc de bitlles** (que vol dir que havia estat prohibit durant un temps)

1631. Jocs permesos: el de **la Tindarella** i els de les **cartes**.

1652, 1676, etc. El Consell prohibeix el **joc dels Trinquets** i el de la **pilota**.

Trinquet. Edifici tancat on es practica el joc de pilota, avui especialment les modalitats d'escala i corda i de raspall (pilota valenciana).

Per ordre alfabètic, els jocs que hem documentat practicats a Puigcerdà entre el 1270 i el 1676 –o la fi del segle XVII– són els següents:

ballesta, jugar a
bitlles, joc de
Cabreboch, joc del
cordelleta, joc de la
daus o de taules, jocs de
escacs
gresca, joc de
malleta, joc de la

nayps o cartes, jocs diversos de
pilota, jocs de
preses, joc de
regina, joc de la
reig, joc del
sort o d'aleus, jocs de
tauleta, joc de
tindarella, joc de la
trinquets, joc dels

Classificació dels jocs

Els jocs els hem dividit en dos grups:

Els practicats pels infants

Els dels adults

I un cop fet això, hem establert unes categories en funció de l'utilització o no ús d'estris per dur-los a terme:

Entre la primera tenim els que es practicaven amb elements de la natura o amb estris elaborats a partir d'aquests.

Un segon grup l'integren els jugats amb elements elaborats per la mà de l'home més o menys artesanalment.

Jocs d'infants

Sense utilitzar cap estri

a1. A la cuit –clara i fosca-

A fet amagar, a amagar amagar

A la cluc

A pistrac

a2. A córrer i empaitar-se pels carrers

A patac o a la rateta

A amagar esquenes (i picar culs)

A renyegat

a3. Jocs de rotllana

A coca la moca

a4. A saltar a cavall

Saltar de coll de xivert

Saltar al burro

Saltar i parar

Salt de la mula, del burro o del ruc

Cavall fort (acompanyat de cançó)

a5. Tu ets el llop

a6. A xafar nius

a7. A mares i filles (les nenes)

a8. Jocs s'imitació

A paquetaires i carrabiners o a contrabandistes

A9. Jocs d'endevinalles

a. A arrencar cebes

- a. Al pare carbasser
- a. Al joc dels disbarats
- a. Anar a *cecar* (cercar) fruita

Jocs practicats amb elements de la natura

- b1. A fer xiulells
- b2. A fer trompes
- b3. A fer petadors
- b4. Amb tiragomes
- b5. A palet, a la xarranca o a la samarra
- b6. A cinc pedres
 - A pinçons
- b7. A tabes
- b8. A tirar-se boles i a fer ninots de neu

Jocs practicats amb estris artificials diversos

- c1. Amb peces ceràmiques de fireta
- c2. A pilota
 - A saco
 - A tatxanberg
 - Al catinyó
 - Al cavallet
- c3. A boles o a bales
 - A matar
 - A clots
 - A rotllo
- c4. A bitlles
- c5. A saltar a corda (les nenes)
 - A la barqueta
- c6. A fer ballar la baldufa
- c7. A la gata o a voltrics
- c8. A nines (les nenes)
- c9. A l'estampeta (les nenes)
- c10. A cartrons o patacons (amb trossos de cartró)
 - Al quitx (amb caixes de llumins; les nenes)
- c11. A peça (amb monedes)
- c12. Joc de passar l'anell
- c13. A barcos (amb un esclop, que es deixava anar per la sèquia)
- c14. A lliscar per la neu amb un esclop (posteriorment, amb un plàstic)

Jocs d'adults

Jocs de taula:

- a1. Daus

- a2. Escacs
- a3. Dames
- a4. Marro, tres en ratlla o tres en línia
- a5. Triple tancat
- a6. Parxís
- a7. Dòmino
- a8. Cartes
 - El truc
 - L'escambrilla (les dones)
 - El cau
 - La manilla (els homes)
 - La mona
 - La brisca
 - El set i mig
 - La botifarra...
- Bitlles** (sobretot els homes)

Per localitats (buidat bibliogràfic i entrevistes) – parcial, per acabar–

Age: a “la gata”

Arànsers: al catinyó, a paquetaires i carrabiners, a fe petadors i cornetes

Baltarga: a “la gata”

Bellver de Cerdanya: a “la gata”, a saltar a corda, a nines, a mares i filles, a l'estampeta, a bales, a palet, a fer ballar la baldufa

Bor: bitlles

Castellnou de Carcolze: a pistrac, al quitx, a palet, a cartes (la brisca, el tuc, el cau...)

Coborriu de la Llosa: a paquetaires i carrabiners, a boles, amb tiragomes, a bitlles, a cartes

Cortàs: a amagar amagar

Escadarc: a pilota (tatxanberg)

Estoll: a boles

Ger: a pilota (contra la paret), a voltrics

Guils: a fer xiulells, trompes i petadors, a voltrics

Llívia: a voltrics

Llo: a “la gata”

Montellà: a pilota (contra la paret), a “la gata”, a fer cornetes

Músser: a la cluc, a boles, a bitlles, a contrabandistes i carrabiners, a cartes

Olopte: a amagar amagar

Pi: a la cuit clara i la cuit fosca, a contrabandistes, a bitlles, a cinc pedres, a la coca la moca, a cartrons, a cartes (l'escambrilla, el truc, la manilla...), a peça, a la barqueta, a samarra, a amagar esquenes

Porta: a “la gata”

Prullans: a paquetaires i carrabiners

Puigcerdà: ballesta, bitlles, Cabreboch, la cordelleta, daus o de taules, escacs, gresca, la malleta, *nayps* o cartes, jocs de pilota, preses, joc de la regina i del reig, jocs de sort o d'aleus, la tauleta, la tindarella, els trinquets.

Querforadat: a fer xiulells

Saga: a pilota (contra la paret)

Saneja: a pilota (contra la paret)

Sant Martí d'Aravó: a la rateta, a saco (a pilota), a “la gata”, a tabes

Talltorta: a pilota (contra la paret), a fer xiulells

Urús: a pilota

Explicació d'alguns dels jocs principals

Jugar “a renyegat”: la mainada, agafats de la mà en cadena, empaitaven els que restaven lliures.

Jugar “a coca la moca”: feien una rotllana i el que parava es posava al mig i li cantaven: “Coca la moca, quina voleu? La més maca de totes quina serà?”. Es deia el nom d'un nen o d'una nena i tots sortien corrents per envoltar-lo i aconseguir així que el qui parava l'atrapés.

Jugar “a la cuit” o “a fet amagar”, “a amagar amagar” (Cortàs i Olopte), **“a la cluc”** (Músser), **“a pistrac”** (Castellnou de Carcolze), era el més freqüent; a Pi diferenciaven jugar “a la cuit clara” (de dia) i “a la cuit fosca” (de nit). “Conillets amagar, amagar, /que la llebre va a caçar, /de nits i de dia, /cala foc a les masies, cala foc als forns, quantes hores són?”

Jugar “a boles” o “a balas”. En alguns pobles diuen que més aviat jugaven a l'hivern. Les bales podien ser de pedra (Estoll) o simplement els fruits –les “gal·les”– del roure (Músser). Després, van passar a ser de fang i finalment de vidre, i aleshores ja es compraven a les botigues. Amb les boles es podien fer diferents jocs: **“a matar”, “a clots” o “a rotllo”.** A matar jugaven amb la bola preferida, “la tira”, que podia ser de pedra, i en ser més pesenta, feia saltar més bales del rotllo o de l'olla. Del fet de recollir les que havien aconseguit en deien “recollir misses”. També deien “acano pam” quan s'havia de mesurar la distància d'un pam des de la bola per tirar.

Jugar a bitlles. Ja el practicaven les cultures antigues mediterrànies. A tota Cerdanya es jugava durant la Quaresma. Normalment, es jugava amb nou bitlles en quadrat, de tres a tres, i al mig “el bitllot”, que era la més

gran (Figura 3). La pilota, de fusta, era “el truc”, gros i pesent. A Bor i Músser, tenia tres forats per posar els dits i poder-lo agafar millor.

Figura 3

Bitllets. Fons del Museu Cerdà, donació, núm. 2392 i 2393. Foto: Emili Gimenez.

Amb les bitlles també jugaven “a vots”; es feien nou clots al terra, amb un de central més gran, “l'olla”, i el que encertava el truc a l'olla, guanyava.

Jugar a pilota. Es podia jugar a coces, amb la mà o amb una pala de fusta. A Urús, la curiositat de jugar a pilota el dia de Pasqua a la Closa del Cabrer.

“Jugar a saco”, on es feia rebotar la pilota contra la paret (a Montellà, Sant Martí d'Aravó, Saga, Ger, Saneja i Talltorta –on es cantava una cançoneta–; a Escadarc es deia “tatxanberg”); també es jugava amb un maçó o pala de fusta i les pilotes antigament eren com d'espuma i després de cautxú amb una ratlla marró.

A Arànsers, es jugava **“al catinyó”,** que consistia a introduir una pilota en una olla de terrissa col·locada a terra. En altres llocs jugaven **“al cavallet”.**

Fer xiulells, trompes i petadors. Els nens s'enfilaven als arbres i tots sabien fustejar, amb un ganivet petit que sempre duien a la butxaca. La fusta més emprada era la del sabuquer i la del satze. Sebaven la pell del futur **xiulell** tot picant amb l'esquena del ganivet al ritme compassat d'una cantarella, que diferia segons els llocs:

“Seba, seba, sebarina, / pell de vaca, pell de gallina, / seba, seba, sebarà, / si Déu volrà.” (Talltorta). Amb la canya del sabuc també hi feien xiulells. Hi feien un tall de biaix al cor i hi posaven una llengüeta de fusta. Al Querforadat també ho feien amb una fulla de carbassa.

Les **trompes, trompetes, cornamusses o cornetes** les feien de satze o de freixe (menys) i fixaven la darrera volta amb una punxa d’arç (*Prunus spinosa* L.). Es pelava una branqueta fent talls, quedava una cinta en espiral i al final hi clavaven dues clivelles. Amb un branquilló feien una llengüeta i després la posaven per la part estreta o broc de la trompa. (Figura 4)

quatre o cinc participants, normalment nens. Un d’ells havia de tirar “**la gata**” –un broc d’uns 10 cm de llargada– i encertar en un clot des d’una distància regulada. Els altres participants, que es col·locaven a una passa de distància al voltant del forat, anaven proveïts d’un bastó amb la punta en forma de cullera, que col·locaven al forat. Amb aquesta part del pal havien d’intentar refusar el broc tot colpejant-lo. Per facilitar que el broc caigués, tard o d’hora, al forat, qui el llançava ho feia, en cada nou intent, des d’una posició més propera al clot. Aquesta acció es repetia, una vegada i una altra, fins que el qui parava aconseguia introduir “la gata” al forat. Llavors

De manera semblant fabricaven els **petadors**, “mena de joguina feta de branquillons feta per disparar”. Buidaven un tros de sabuc (*Sambucus nigra*), hi afegien una clavilla i carregaven la munició, que consistia en un tros de cotó o de cànem a l’altra punta. Al darrere, un bastó ajustat comprimia l’aire i quan aquest es premia el cotó o el cànem sortia disparat fent un pet, d’aquí el seu nom. També hi ficaven aigua i es divertien esquitxant-se.

La carraca o carrau. Freqüentment emprat com a joguina, en temps passats –però força recents– va ser utilitzat el Dissabte de Glòria per *matar jueus* i també com a substitut del so de les campanes en determinats dies de la Setmana Santa. (Figura 5)

Jugar “a la gata”. A Montellà, Bellver, Baltarga, Sant Martí d’Aravó, Age, Porta i Llo ho feien quan anaven a “gordar” el bestiar. Aquest joc d’habilitat el practicaven

Carraca. Fons del Museu Cerdà, donació Joan Closas Pedra, núm. 2391.
Foto: Emili Gimenez.

cada participant corria un lloc cap a la dreta i parava un altre. Si durant el joc algun dels participants havia d'atendre algun encàrrec o anar a algun lloc, demanaven "**vot ferrat**" per anar-hi.

A Ger, Guils i Llivia jugaven a una altra modalitat d'aquest mateix joc, cosa que ens demostra una gran creativitat per part dels nens cerdans. Es deia jugar "**a voltrics**", qualificatiu que rebia per les voltes que donava la fusta quan era colpejada pels participants.

"**A palet**" –el més freqüent–, també anomenat "**a la xarranca**" o "**a la samarra**". Hi ha diferents opinions sobre l'origen d'aquest antiquíssim joc. La tesi més estesa és que el seu traçat, fet a base de compartiments per on es fa rutllar una pedra, hagués tingut primigèniament un sentit astrològic.

A la xarranca, joc tradicional català, al terra es dibuixen caselles numerades per on han de saltar els jugadors per ordre després de tirar-hi una pedra plana que caldrà recollir mentre se salta a peu coix. Les regles i el nom del joc varien lleugerament segons el lloc, tot i que una de les variants més típiques és la següent:

Hi juga un nombre indeterminat d'infants. Per torns, es tira una pedra plana a la casella que toca. Es comença per l'1 i es va pujant fins arribar al 10. Cal que la pedra caigui dins de la casella, sense tocar les vores. Cal passar per totes les caselles, successivament, saltant-se la casella que té la pedra, al peu coix, sense trepitjar les línies ni tocar amb l'altre peu el terra. Si el recorregut és dels que tenen caselles en creu i si cap de les dues caselles no és la que té la pedra, en arribar a aquestes es posa un peu a cadascuna, simultàniament (eixarrancats). En arribar al 10, l'infant es gira i torna fins al principi. Quan s'està a la casella anterior a la que té la pedra cal ajupir-se i agafar-la i tornar amb ella al principi. Si durant aquest recorregut en algun moment el jugador toca amb l'altre peu al terra o trepitja una ratlla o en llençar la pedra no encerta bé la casella corresponent li passa el torn. Si fa tot el recorregut continua amb la següent casella fins que les ha fet totes. Qui primer fa tot el recorregut guanya.

"**A tabes**": s'aprofitaven els ossos del clavillar o tars (potes del darrere) dels xais –més concretament l'anomenat *talus* o astràgal–. Agafaven cinc ossos i els assignaven un dia de la setmana, de dilluns a divendres. Els tiraven enlaire i n'havien d'agafar un al volt.

Des de l'antiguitat s'utilitzen les tabes d'alguns animals per a la pràctica de diferents jocs, diversos infantils, però altres d'atzar. Tots es basen en el llançament de la

taba a terra o sobre una taula, amb la particularitat que, a diferència del dau, les diferents cares de la taba tenen diferent forma i per tant diverses probabilitats de sortir. En alguns d'aquests jocs es realitzaven apostes (de vegades grans quantitats de diners) a quina cara de la taba podia quedar a la vista (cap amunt). El joc més simple consisteix a llançar la taba, guanyant una o quatre unitats apostades si queden les parts sortints de l'os cap amunt, o perdent altres tantes si queden les parts enfonsades a la cara superior. Algunes vegades, les tabes eren modificades polint algunes de les cares i afegint una xapa per deixar la cara més llisa i plana. Durant el segle XX, en algunes regions el joc arribà a ser tan popular i era tal la demanda d'aquests ossos, que van passar a fabricar-se en plàstic, resina o metall.

Jugar "a peça". Havien de llançar de pla monedes de deu cèntims de pesseta en una rotllana, per així treure les monedes que eren a dins. El joc durava mentre quedaven peces dins de la rotllana.

"**Jugar a cartrons**": consistia a treure de la rotllana trossos de cartró, retallats prèviament de caps de llumins, llançant-hi un palet de riu. A Castellnou de Carolze també hi jugaven amb caps de llumins, joc que es coneixia amb el nom de "**quitx**".

Tots aquests jocs recorden **el joc de la pedrapica** mencionada per Joan Amades. En aquest cas es posaven pedretes o peces de rajola arrodonida a la rotllana que igualment es miraven de fer sortir del cercle llançant un palet o codolet de riu.

"**Anar a sacar o cercar fruita**" allà on podien. Cireres, prunes, pomes i peces. En aquells temps d'escasat, quina distracció hi trobaríeu que fos millor que la d'engarlindar-se (enfilat-se) dalt d'un arbre per assaborir una fruita dolça i sucosa i sortir-ne corrent si t' enxampava el propietari de l'arbre?

Jocs d'imitació. A Pi, Prullans, Coborriu de la Llosa, Aràns i Músser, poblacions on algú que altre es dedicava al contraban, la canalla jugava a "**paquetaires i carrabiners**" o "**a contrabandistes**". Els nens, dividits en dues colles o grups, escenificaven situacions divertides i rocambolesques que acabaven en corredisses i riallades pels carrers de la població.

Abans, els carrers eren plens de mainada.

Jocs de rotllana. Consistien a fer seure a terra o al voltant d'una taula la mainada en cercle i normalment sota la direcció d'un adult, parent o amic.

Tu ets el llop

Els nens (entre sis i quinze) estan en rotllana. El que dirigeix el joc va dient a cada nen/a el nom d'un animal a cau d'orella. Només a un nen li diu: "Tu ets el llop". Els nens comencen a caminar en rotllana, sense córrer. El llop decideix el moment de sortir de la rotllana i comença a atrapar els nens que surten corrents. El llop els ha d'atrapar a tots.

Jocs de taula. Entre els més populars, el parxís (**Figura 6**), el dòmino i els jocs de cartes (la mona i el set i mig eren els més jugats).

Altres jocs: el pare carbasser, el joc dels disbarats i el de passar l'anell.

A banda de jugar a **tirar-se boles de neu o a fer ninots**, una pràctica estesa era la de **lliscar amb un esclop sota el cul per damunt de la neu o del gel/glaç als prats pendents**. De vegades, fins i tot hi tiraven aigua el dia abans per crear una crosta de gel i així aconseguir baixar més de pressa. A la dècada dels cinquanta, en plena decadència dels esclops, comencen a popularitzar-se els sacs de plàstic per lliscar damunt la neu.

Les nenes, a banda dels jocs que compartien amb els nens, també acostumaven "**a saltar la corda**" (a la barqueta) i a jugar "**a mares i filles**", "**a pinçons**", "**a cinc**

pedres" (la que aconseguia les pedres més maques tenia de premi un pinçó), "**a l'estampeta**" o "**a nines**", que eren fetes a base de cartró o de parracs.

Bibliografia

ALIAGA, Sara, Caballé, Gemma, Subiranas, Carme: «El castell de Llivia: resultats de les intervencions arqueològiques (1995-2000)», a: *Ceretania*. Quadern d'Estudis Cerdans, 3. Puigcerdà: Institut d'Estudis Ceretans, 2001, p. 191-203.

AMADES, Joan: *Costumari català. El curs de l'any*, 5 vols, Barcelona, Salvat editores, 1986, 4a edició.

AMADES, Joan: *Auca dels jocs de la mainada*, col. El Pedrís, 14. Barcelona, Alta Fulla, 1984.

AMAT, Teresa, GUERRERO, Josefina: *Jocs de jocs. 100 jocs populars i tradicionals*, Sant Sadurn d'Anoia, CNL, 2000.

BELLMUNT, Joan, Pous, Joan, VIGO, Salvador: *Fets, costums i llegendes. La Cerdanya (Batllia i Baridà)*, col·lecció Fets, costums i llegendes, Lleida, Pagès editors, 1992.

CAMPMAJÓ, Pierre: «Les plaques en schiste gravées du château de Llivia: quelques exemples de jeux au Moyen-Âge», a: *Ceretania*, 3, Puigcerdà, Institut d'Estudis Ceretans-GRAHC, 2001, 205-238.

CAMPMAJÓ, Pierre: *Ces pierres qui nous parlent - Les gravures rupestres de Cerdagne (Pyrénées orientales) de la fin de l'âge du Fer à l'époque contemporaine*. Perpinyà, Trabucaire, 2012.

DA: *Jocs collectius tradicionals*. Quaderns de normalització lingüística. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, 1990. [HTTP://JOC-
INFANTILS.CAT/INDEX.PHP/BASE-DE-DADES](http://jocs-infantils.cat/index.php/base-de-dades)

GALCERAN, Salvador: *Dietari de la Fidelíssima vila de Puigcerdà*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1977.

GALCERAN, Salvador: *La indústria i el comerç a Cerdanya: estudi socio-econòmic i polític segons les «Ordinacions Mustassaph»*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1978.

MERCADAL, Oriol, ALIAGA, Sara: «L'hàbitat i la necròpolis del jaciment del Roc d'Esperança (Alp, Baixa Cerdanya)», a: *Ceretania*, 1, IEC-GRAHC, Puigcerdà, 1991, p. 61-83.

MIQUEL, Júlia: «Santa Maria de Puigcerdà. Arqueologia i història de l'antiga església parroquial», a: *Era*. Revista cerdana de recerca, 1, Puigcerdà, Grup de Recerca de Cerdanya, p. 113-126, 2015.

MORERA, J, MERCADAL, Oriol, OLESTI, Oriol: «El Castellot de Bolvir (la Cerdanya): ocupacions ceretana, iberoromana i altmedieval», a: *Tribuna d'Arqueologia* 2009-2010, Barcelona, Servei d'Arqueologia, 2011.

MERCADAL, Oriol, DENJEAN, Claude, BOSOM, Sebastià, SUBIRANAS, Carme, VALIENTE, Pere: *La vila nova de Puigcerdà*, Quaderns de la Revista de Girona núm. 175. Sèrie guies, núm. 77, Girona, Diputació de Girona, 2015.

MUNTANÉ, Joan, MUNTANÉ, Joan, MUNTANÉ, Núria: *La casa, la feina, la vida quotidiana de la Catalunya septentrional (Capcir, Cerdanya i Conflent)*, Puigcerdà, Institut d'Estudis Ceretans, 2010.

VIGO, Salvador, Pous, Joan: *Els jocs de la mainada*. Calendari Cerdà 2016. Puigcerdà, 2016.

VIOLANT, Ramon. *El Pirineo Español*. Barcelona, Alta Fulla, 1989.

Figura 6

Parcheesi (parxís). Fons del Museu Cerdà, donació, núm. 325. Foto: Oriol Mercadal.